

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 3 september 2007

NYE MALERIER TIL FLYNDERUPGAARD

I fiskeriudstillingen på Flynderupgård Museet kan man nu se et mindre portræt af en fisker med den karakteristiske kasket på hovedet og en pipe i munden. Ifølge oplysningerne skulle det være »Fisker-Niels«, men det er ikke lykkedes museet at identificere, hvem han er.

Det er malet i 1960 af arkitekt Ole Henriksen, som boede på Nøddestien i Snekkersten. Efter Ole Henriksens død besluttede arvingerne at donere maleriet til Helsingør Kommunes Museers afdeling på Flynderupgaard, hvor Ole Henriksen ofte kom. Portrættet komplementerer på bedste vis de fotografiske portrætter, der findes i udstillingen i forvejen.

Nu er det næste ønske en bedre belysning af maleriet, så de besøgende kan få rigtig glæde af det.

Et andet maleri, der er tilgået museerne, er malet af kunstneren Ejnar Hansen Wies. Maleriet er købt fra en privat ved hjælp af en donation fra Helsingør Museumsforening.

Motivet er Snekkersten havn. Desværre ved vi ikke, hvornår det er malet, men Ejnar Hansen Wies levede 1883-1959. I forbindelse med plancheudstillingen »Mennesker og huse på Parallelvej i Snekkersten« tidligere i år udstillede Flynderupgård Museet to af hans malerier lånt af en privat. Hansen Wies ejede nemlig på et tidspunkt en ejendom på Parallelvej. Senere flyttede han til Mathilde Bruunsvej. Han var medlem af Kunstnerforeningen af 18. nov. og af Kystens Malere. Ifølge de oplysninger, der senere er indkommet, levede Ejnar Hansen Wies hele sit liv i Snekkersten. Han var ugift og boede på et tidspunkt sammen med sin mor. Folk huskede ham som en lidt speciel, men rar mand. En rigtig kunstnertype.

Forsidebilledet

Der var engang, da Nordre Strand var den rene idyl. En grusvej, hvor børn og gænde kunne færdes uden fare for liv og lemmer. Dette udsnit af et maleri af F.C. Lund fra 1867 viser den nu rørlagte Riffs Rende i Aalsgaarde (nuv. Riffsvej) og Riffs Hus til venstre. Hammermøllens Arkiv.

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansvh.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: A-print, Espergærde

Lay-out: ©Lars Bjørn Madsen 2007

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk) eller pr. brev til Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen) eller til Jens Erik Nielsen, Mariehøj 52 3000 Helsingør, tlf: 4921 7087.

MIT BARNDOMSHJEM PAA PILEGAARDEN

af †Christian Hansen

Gårdejer Christian Hansen, der boede i gården Ørnholm på Gurrevej nær Gurre Kirke, skrev i årene 1910-38 flere artikler i lokalaviserne om vort områdes kulturhistorie, og han var kendt på egnen for sin store viden herom. At han ikke just kan beskyldes for at være en kildekritisk lokalhistoriker, ændrer ikke ved hans artiklers store kulturhistoriske værdi, idet de for en stor del bygger på egne erindringer og samtaler med egnens ældste om en verden, der allerede i hans tid var en saga blot. Og så er de ganske fornøjelig og hyggelig læsning. Vi har tidligere bragt nogle af hans artikler (Forening & Museum 2000/1, 2003/3, 4 og 2004/3), og flere vil følge.

I dette nummer gengiver vi et par af Christian Hansens artikler. Først en beskrivelse fra december 1927 af Pilegaarden i Horneby, der var hans elskede barndomshjem.

Efterhaanden som jeg bliver ældre, længes jeg mere og mere efter mit Barndomshjem i Horneby, hvor jeg tilbragte de første syv Aar af min Levetid hos mine Bedsteforældre.

Selv om jeg har levet paa Gurreegnen i næsten 63 Aar, føler jeg mig ikke rigtig hjemme her, skønt jeg dog kender hvert Træ og Sten i den sydlige Side af Teglstrup Hegn, da de er opvokset med mig efter at de hundredeaarige Træer, som stod der i min Barndoms-

tid, er bleven omhuggede.

Alle Træer og Buske, som findes paa »Ørnholm«, har jeg været med til at plante med Undtagelse af 5 Frugttræer, som har staaet her fra den Tid, Gaarden var Statsejendom og som her har skygget over selveste Frederik den Sjette og gamle Skovfoged Ørn.

Gaardens fire Længer har jeg været med til at bygge, hele Besætningen er eget Tillæg, en Flok Børn er opvokset, en Mængde af Egnens Steder er opbygget og meget af Jorden er opdyrket i min Tid. Som Bestillingsmand ved Kommunen har jeg været i hvert eneste Hjem imellem Helsingørs Sogneskel og Esrom Sø.

Paa Kronborg Teglgaards store Tørmose har jeg vogtet Køer, da den var en Græseng, hvor der ikke var Busk eller Træ; men Aar efter Aar blev der mere og mere Land i de opskaarne Tørmogegrave, og Aar efter Aar kom der flere og flere Elle- og Birkebuske, som nu er opvoksede til store Træer.

Klostermosegaard har jeg set fra et lille Teglværk med kun faa Bygninger blive til en stor Fabrik, som efterhaanden opkøbte Gaardene Petersborg og Allégaarden. Navnet stammede fra en lang Pileallé, som førte ind til den fra Lerbakken [ved Gurrevej. Området beskrives i Lars Bjørn Madsens bog om Kristinehøj (2004)]. Hjørnegaarden, som laa paa den Spids, der ligger imellem Gurrevejen og Indkørslen til Kristinehøj og hvis Jorder var de høje Lerbakker, og derefter

Vognmandslodderne, som laa fra Lerbakkerne ned til den senere Amagergaard, nu Købmand Andersens. Denne blev ogsaa købt, samt Avnehaven og Grubs Overdrev med Funalerhuset, nu Nicolaj Svendsens Ejendom. Paa Avnehaven laa ogsaa en Gaard; men den var nedrevet før min Tid, fordi ingen turde bo dér paa Grund af Spøge-ri. Senere købtes gamle Frederik Willemsens Gaard paa Hestens Bakke, da her var udmærket Ler og en god Tørve-mose. Her var tillige en Nisse paa Gaarden, man han kunde ikke lide gamle Dithmer, fordi han var fra Holsten.

Det gode Ler forsvandt, og Ejendommen, som alle de øvrige, blev atter solgt fra og den store Lerfabrik jævnet med Jorden. Det Hele blev atter som det havde været før. Tiderne skifter, men forbliver dog evig de samme.

Kroghs Lysthus [i den sydlige ende af Teglstруп Hegn] har jeg været med til at flytte to Gange, først i Kroghs, senere i Hintzes Tid, da Skoven voksede op og dækkede Udsigten fra det. Jeg har været i den 500 Aar gamle Gurre Kro og set den blive nedrevet, har skuet den sidste Rest af Broen, som førte ud over Engene fra gamle Gurre Kirke [her tænker han på Sct. Jacobs Kapel] til Gurre Slot. Den stod endnu i Vand, og de svære Jernlænker, hvortil Baadene havde været lænkede, sad endnu i Nordsiden af Slottet.

Mange af Egnens Skovarbejdere er kommen og atter forsvundne tillige med Embedsmænd samt alle de gamle Slægter i Gurre. Jeg har været med til Kjeldsbjergaards [i Rørtang] Brand i 1865 og senere Dutterupgaards [ved Kongevejen], set dem blive flyttet ud til deres nuværende Plads; men dog forekommer det Hele mig, som om jeg kun

har været her paa Egnen i et Turistbesøg, og slet ikke har haft hjemme her, kun set Egnen og hørt dens Historie af de ældre Beboere.

Helt anderledes er det, naar jeg kommer til Egnen om Hornbæk med dens skovbevoksede Bakker, kaldet Aasebakkerne, dens gode Enge, Hyttemosen [Hottemosen], den smukke Hornbæk Sø og de gamle Landsbyer med deres gode Frugthaver, som er anlagt af Munken paa den Tid. Byerne hørte under Esrom Kloster, her føler jeg mig først rigtig hjemme, selv i mit Barndomshjem, hvor der dog ikke mere er et eneste Træ eller en eneste Sten af dem, som stod der i min Barndom. Men Mindet om dem er tilbage, naar jeg ser den Plads, hvor de har været, inden Gaarden blev flyttet ud [Pilegaard er dog ikke en udflyttergård]. Her er endnu saa hyggeligt og hjemligt. Jeg kan tydeligt se den gamle Gaard og Have fra Munketiden, den lignede de andre Gaarde fra den Tid. De var alle ens byggede med Bagsiden ud mod Vejen og Stuelængen længst tilbage ud mod Haven. Alle Vinduer og Døre vendte ind mod Gaardspladsen. Paa Bagsiden af Bygningerne var kun et enkelt Hul til Luft og Lysning, og naar Vinden om Vinteren bar paa den Side, blev der sat en Visk Halm i Hullet, men derved kom Lader og Stalde til at ligge i Halvmørke.

Møddingstedet var som Regel ud mod Vejen ved de fleste Gaarde; men her var det bagved Gaarden, og Ajlen fra Stalden samt fra Møddingpølen løb i en dyb Rendesten gennem Gaarden og Indkørselsporten ud over Villingebækvejen og blev staaende i Grøften paa den anden side af Vejen. Her gik Gæssene og soppede om Sommeren og frembragte en landlig Duft. Fra Va-

Også for forfatteren Godfred Hartmann (1913-2001) var Pilegården i Horneby »barndommens lykkelige land«. Da han i 1980'erne vovede sig op til gården igen fra sit domicil i København »kunne jeg næsten ikke kende den igen. Der var hygget på markerne, stalden var revet ned, og hønsegården med det store kirsebærtræ var forsvundet. Nu lå der huse overalt, hvor der før bare var en vejgaffel og en lille kømandshandel med Rich's og en møpset dame, der var sikker på, at hun kun solgte dét til landliggerne, som de havde glemt at købe i Tjalken nede i Hornbæk. Pilegården blev klædt af til skindet, for der var penge i Pilegården...«

Fotografi fra Godfred Hartmann: Nordsjællandsmin-der, 2007. Venligst udlånt af forlaget »Esrum Sø«.

sketuden var en Rende, som tillige tog Regnvandet fra hele Gaarden, det løb samme Vej, og undertiden var Grøften saa fuld af dette Muddervand, at det dækkede det halve af Vejen; men det gjorde intet, den Gang var der ikke noget, som hed Sundhedskommission.

Gaardspladsen var dog altid tør, da den havde et godt Fald mod Syd. Stuehuset laa paa det højeste Punkt, og det var bygget af hjemmelavede, halvbrændte Sten med Egetømmer paa flade Kampesten som Grund. Stuerne var store, hele husets Bredde - men de var lune, og der var ikke Fugtige Vægge, da Tagskægget gik langt ud over dem. Derved var ogsaa Vinduer og Døre altid tørre; da disse desuden var af Lærketræ eller pommerisk Fyr, og aldrig udsat for Regn, Sol eller nogen Vind; i den sammenbyggede, lune Gaard, havde de holdt sig uforandrede gennem Aarhundreder. Gulvene var Lærkeplanker lagt i et Lag Strandsand ovenpaa Fortidens Lergulv. Der var ingen Fodkulde eller Træk fra Vinduer og Døre, men lunt og hyggeligt under det lave Bjælkeloft, særligt paa den læderbetrukne Ovnbænk i Krogen bag den store Bilæggerovn.

Under Vinduerne stod de lange Tremme-Bænke og det lange Egetræsbord.

Stole var der ingen af. Døtrene og Piger maatte altid staa og spise ved Bordet ud mod Stuen, en Skik, som havde holdt sig fra Hedenold, da Kvinderne var tjenende Aander.

I det ene Hjørne af Stuen stod Sengekabet, et lukket Rum, hvor Mand og Kone sov langs med Væggene. Ud mod Ydersiden stod andre Senge, hvor Døtre og Piger laa, og ved Siden af Døren stod 8 Dages Uret og Spyttebakken.

Haven var en regelmæssig stor Firkant med snorlige Gange og røde eller gule, smaa lodne Stikkelsbær ved Siderne, samt hvide og røde Ribs eller Solbær. Hindbær og Jordbær kendtes kun som vildt voksende paa Gærder og Hegn i Markerne.

Midt i Haven var en indhegnet Plads om Kongeæbletræet. Det var Bihaven med Bistader, og i det yderste Hjørne af Haven laa Kølneden, en firkantet

Lerbygning, hvori der brændtes og tørredes Malt. Langs Stuevæggen var Bagerovnen, og imellem denne og Tørvehuset var et Par Blomsterbede med Datidens Blomster. Frugthaven var rimeligvis anlagt og beplantet af Munkke fra Esrom. Det var de gode, holdbare Frugter, ægte ottekantede Gravenstener, Karbonetter, Løgæbler, røde Kaveler Jernæbler og andre Sorter, som Nutiden ikke mere kender.

Markens Drift husker jeg ikke; men naar Mikkelsdag kom, blev et gammelt Faar og Vædderen slagtet; efter den Tid var Kødet tættet, sagde de. Vi fik da Faaresuppe til Aften.

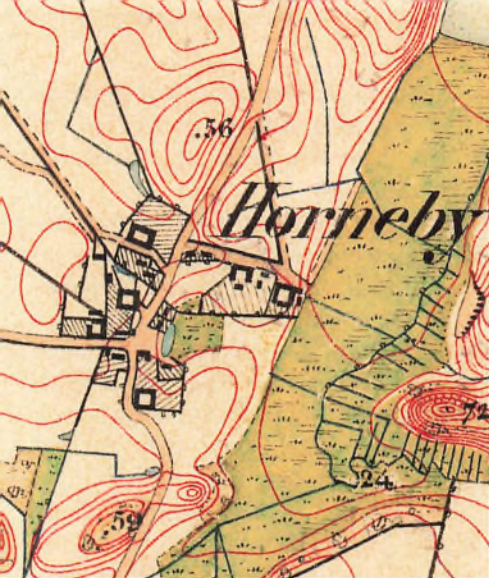
Alle Skatter og Afgifter skulde være betalt inden den Dag, det var en gammel Regel fra den Tid, de var Fæstebønder under Esrom Kloster. Den brugtes endnu ved Auktioner paa Landet (Kredit til Mikkelsdag). Hvad man havde tilgo-

de hos Husmanden for Brændekørsel, Pløjning, Brødrug, Sengehalm og lignende, skulde ogsaa indbetales til den Dag. Grunden var til dels, at nu ophørte Indtægterne, Køerne malkede næsten ikke mere, da der sjældent var mere Græs, Hønsene gav ingen Æg, Lammene og den Smule Rug, som man kunde undvære, var solgt. Kirketiende, Skole- og Præstetiende, som betaltes in natura, skulde ogsaa være leveret. Naar Suppen var spist, blev Tjenestefolkene spurgt om de vilde blive til næste Aar. Der blev ikke talt om højere Løn eller mere Frihed, men blot svaret: Naar Husbond og Madmoder er tilfreds med mig, saa bliver jeg. Dermed var Kontrakten sluttet for hele næste Aar, og alt ordnet. Rentepenge og Regninger var der ingen af. Pantning af Sognefogden kendtes ikke den Gang paa en Bondegaard.

Mortensaften var en stor Festaften med Gaasesteg. Den gav en hel Forandring i Driften, alt Markarbejde var sluttet, Redskaberne var i Hus, Kreaturerne indbundne. Tørv og Brænde samt Sand fra Hornbæk til at stø paa Gulvet og skure med, samt til at fylde i Spyttekammerne, var hjemkørt. Mel- og Gryn-tønderne paa Loftet var fyldt med malet Byg og Rug. Man sigtede selv Skallerne fra, og lavede selv Boghvedegryn samt Malt til Øl. Købmandsvarer var indkøbt. De bestod kun af Salt,

I 1920'erne så Pilegaarden stort set stadig ud, som da Christian Hansen boede her. Fotografiet, der som det foregående stammer fra forfatteren Godfred Hartmans album, viser gårdens vandvogn, der var fast inventar på den pikstensbelagte gårdsplads: »Vandvognen blev af den nyanskaffede gråskimlede belgier kørt ud på marken, og indholdet tomt ud i slimede træbaljer«. Fotografi i Nordsjællandsminder, 2007. Venligst udlånt af forlaget.

Udsnit af topografisk kort fra 1857 visende landsbyen Horneby. Forfatterens barndomshjem var Pilegaarden, som er den vestligste af gårdene inde i landsbyen. Den lå ved Villingebækvej (nuv. nr. 4), som løber ud i landevejen til Hornbæk (nuv. Hornbækvej) og pladsen ved gadekæret, der også ses på kortet.

tisk, fremfor at gaa den lange Vej ud til Jorden, hvoraf en Del laa helt ude ved Gurre Aa, som her danner Grænsen mellem Hornbæk og Villingerød Kirkesogne.

Landsbyen havde en fælles Brydegrav i Kildebakken; Gadekæret og Pladsen omkring Majtræet var alles Eje. Vi Børn brugte den som Legeplads; de Gamle samledes her, naar nogle af Byens Anliggender skulde forhandles, og Ungdommen mødtes her om Aftenen samt Søndag Eftermiddag til Langbold eller til Snurring naar der var Is. Byens Kreaturer blev vandede her. Der skulde meget Mandskab til at passe paa Køerne, da disse gik løse og gerne vilde slaas med Nabokøerne. Hestene blev redet til Vands. Nytaarsmorgen gjaldt det om at være den første, thi da trivedes det bedst det Aar. Alt Byens Vasketøj skulde skylles, bankes og vrides i Gadekæret; det skulde have flere Omgange, og de, som bankede, skulde slaa haardt og holde Bankeslag ligesom Tærskerne paa Loen. Vridningen af de store grove Lagener blev foretaget med et Par Kisteskafter.

En Bro førte fra Land ud i Gadekæret, hvor der var klart og dybt Vand. Naar der skulde koges Ærter, skulde vandet dertil hentes i Gadekæret. Flere af Beboerne havde et stensat Hul, som de kaldte Kilden, men det vand dueede ikke til Ærter, mente de. Vi Børn vidste derfor, i hvilke Gaarde de skulde have Ærter til Middag. Den fattige Del af byens Beboere brugte Vandet til alt,

Peber, raa Bønner og Kandis samt Ed-dike og Brændevin. Det skulde være til Jul. Lys, Øl, Brød, Tran samt Kødvarer havde man selv, ikke en Gang Tændstikker brugtes. Man sørgede for at have Tørvegløder i Ovnene til om Morgenen. Var Ilden gaaet ud, laante man hos Naboen. Nu var den Tid kommen, da Bonden sad inden Døre, Bommen blev sat for, Trofast sluppet løs, og det faste Arbejde med Tærskning og Aftengering begyndte. Først ribbedes Gaasefjer, derefter skrubbendes Uld og bandtes Hørkranse og pillede Humleranke. Det var alt.

Stalde og Lader var af stampet Ler; de var lune, men mørke. Dørene maatte staa aabne, naar man arbejdede derinde, der var ikke til at gaa bag dem, da Ydervæggene laa inde i Naboens Have. Dette er dog senere forandret ved Mageskifte, og nogle af Byens Gaarde er flyttet ud paa Markerne [To af Hornebys ialt ni gårde flyttede ud ved udskiftningen i 1788].

Det var ensomt at bo derude om Vinteren, men om Sommeren var det prak-

selv om Sommeren, naar det var fuldt af Andemad eller plumret af de mange Gæs og Ænder, som havde Tilhold her. Man tog ved den Side, hvor det var klarest.

Kvinderne spandt; tre Rokke i Stuen var almindelig. Om Dagen passede de Grisene, hjalp til paa Loen, naar der skulde fejes op, renses med Sold, noget, næsten ingen mere kan. De maatte trille Tørvealte og kandre og skrue Tørven, hugge Brænde, strø Gødning, lægge Sædlæssene op, rive Stub, tage fra og hejse op. Men samtidig maatte de passe deres Husgerning med Malkning og Kærning. De maatte derfor tidlig op om Sommeren og havde ingen Middagsfrihed, som Mændene. De fik kun en lille Løn, omkring 18 Rigsdaler aarlig, et Par jyske Træsko, Blagarns Særk og Uld til et Par Hoser, men de blev længe i Tjenesten og havde som Regel et godt Udstyr ved deres Giftermaal. Lønningen var ikke brugt til Stads og Pjank.

Fra Mortensdag begyndte den egentlige Vinterkost, med Davre om Morgen, naar der var gjort Staldtjeneste. Den bestod af Kartoffler og Hornbæksild, derefter Mælkesupper eller Øl. Midt paa Formiddagen fik vi Lillemiddag; det var Ostebrød. Tærskerne fik det ud paa Loen tilligemed en Snaps og et Krus Øl. Klokkeren fik vi Middag: Kartoffler og Flæsk eller Fisk, derefter Mælkegrød eller Øllebrød. Klokkeren fik 2 Kaffe med en lille Stump Kandis til. Kl. 5 Middagen en stor Rundenom med Spegekød og en med hjemmelavet Ost paa, alt fedtebrød; Mændene fik en Snaps til, og det store Lerølkrus stod paa Bordet til fri Afbenyttelse for alle. Naar Middagen bestod af Grød, Ærter eller Suppe, søbede vi alle af samme Fad. Kl. 9 fik vi Nadveren. Indtil Mik-

kelsdag var det Kartoffler og Meldypelse uden noget til. Efter den Tid var det Grød, af Kartoffler eller Bygskraa med Honning i.

Dyrene fik fra Mortensdag ogsaa deres reglementerede Foder. Hestene to Havre neg paa en Rugbraadde, Køerne Halm om Morgen og til Hellemiddag Enghø og Vand, om Middagen Halm til Kaffetid og Rughalm til Natfoder. Faarene fik det samme. Roer og Kraftfoder brugtes ikke, men der var ej heller nogen Mælk om Vinteren. Vi maatte tit søbe Øl, da vi ikke ejede en Draabe Mælk. Den samme Gaard har nu [1927] mange hundrede Pund daglig. Grisene fik Vand og Avner. Kalvene Skyllvand og Hø. Gaardens 10-15 Høns blev passet godt, og hver Morgen blev der fundet, om de havde Æg. De maatte da blive i Huset til de havde gjort deres Pligt.

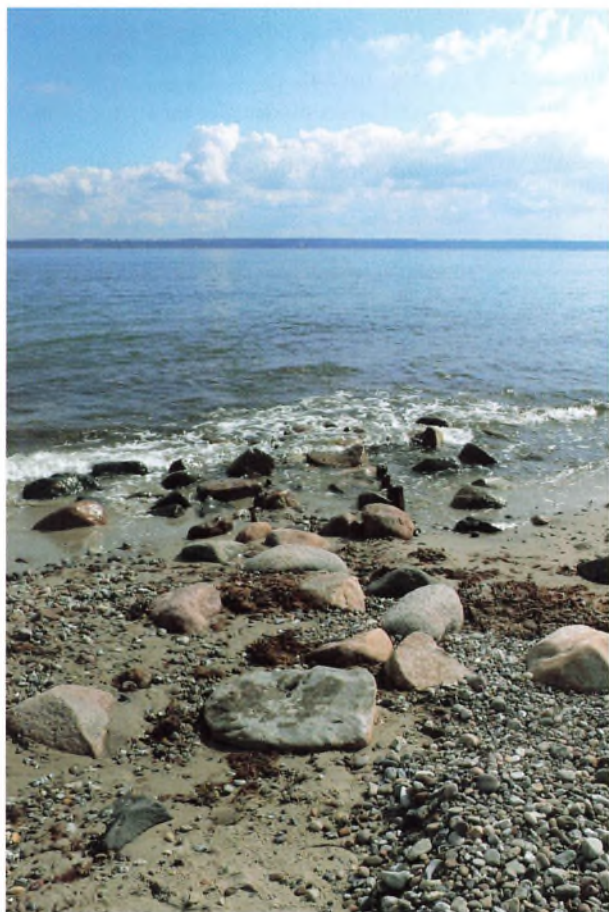
Søndagen var Helligdag. Der skulde altid nogle i Kirke, og naar de kom hjem, maatte de forklare, hvad Præsten havde sagt, og hvad der var oplæst ved Kirkestævne, det kom jo ikke i Avisen. Doktor og Dyr læge var en Sjældenhed i Gaarden, da man selv kurede for Sygdomme. Imod aabne Saar havde vi Katteblade i Haven; var Saarene store, blev de dækket med Spindelvæv og graat Papir. Mod Gigt, Hoved- eller Tandpine, havde man Kryderiposen eller varmt Sand. Til indvendig Sygdom brugtes Hyldethe, Salvie, Balsamblade eller en stor Snaps Brændevin med Peber i. Mod Halssyne varm Honning. Til Kreaturerne var der Remfan [Regnfan], Humle, Loustikkere [Løvstikke] og Hørfrø. Undertiden døde de og blev da gravet ned med Hud og Haar, da de var uden Værdi.

Der blev ikke læst meget i mit Barn-

domshjem, da der kun var Salmebogen og en Huspostil [kort udlægning af biblens tekst] samt Avisen, men den var hele Byen fælles om; den var undertiden flere Uger gammel, da den ved Lejlighed først skulde hentes i Helsingør. Desuden var der enkelte af de Unge, som ejede nogle sammenbundne Viser, dem kunde hele Byens Ungdom udenad, den ene lærte den anden ved Majtræet. Alle kunde synge og alle kunde danse den Gang, og mange kunde fortælle Historier; men skrive og regne var det kun enkelte, der kunde. Dis-

se maatte derfor skrive Brevene for de andre.

Jeg ejede ikke et Billede. Mit højeste Ønske var at faa en Vise med et Billede paa. Da jeg blev ældre og ejede nogle Skilling, vilde jeg købe den norske Sømandssang. Der var en ung Sømand, vel fyldt de sytten Aar, med et Brigskib paa Forsiden, men jeg naaede aldrig at eje denne Skat. Nu har jeg mange gode Billeder og Bøger, men de har ikke den Interesse, som en Vise til 2 Skilling eller et simpelt Almanakbillede havde i Barndommens Dage.

Et minde om industrialismens barndom i Helsingør

På den offentlige Højstrup Strand ved Nordre Strandvej findes et upåagtet, men her i industrikulturens år ganske relevant minde om dengang Helsingør husede »Godthaab Glasværk«. Dette flaskeglasværk lå i nuværende Højstrup, dengang kaldet Godthaab Strandmark, og nuv. Højstrupvej var adgangsvejen til glasværket. På stranden ser man ved lavvande resterne af en landingsbro, som var et must for ethvert større, kystnært industriforetagende dengang. Det var jo ulige nemmere at fragte varerne med skib, end ad de dårlige landeveje. Resterne af den bro, i form af træstolper og sten, ligger i direkte forlængelse af Højstrupvej, der var forsynet med jernbanespor, som det i 1887 allernådigst var blevet glasværket tilladt at føre over strandvejen ud på broen.

Lokalhistoriske Noter

AMTSRÅDSFORHANDLINGER, LOV- OG MINISTERIALTIDENDE.

Fra Landsarkivet har vort lokalhistoriske arkiv modtaget de publicerede uddrag af Frederiksborg Amtsråds forhandlinger, lige fra 1849 og op til 2003. Det er vore læsere og arkivets brugere bekendt, at de tilsvarende publicerede uddrag af Helsingør Byråds forhandlinger, som vi har komplet fra 1838-1970, nu alle er blevet indekseret af vor volontør Jonna Gustafsson, så man på computeren kan søge på stort set alt i disse, hvilket vil sige, at alle aktiviteter i Helsingør (kun sjældent i den tidligere Tikøb Kommune), der har rundet byrådet, er omtalt i dette omfangsrige materiale.

Amtsrådene blev oprettet ved »Anordning angaaende Landkommunevæsenet af 13. August 1841« og Frederiksborg Amtsråd holdt sit første møde i juni 1842, styret af Hans Schack Greve Knuth, der siden 1836 havde været amtmand over Frederiksborg Amt. Ved dette første møde optrådte Tikøb Sogn eksempelvis i dagsordenen, da en del beboere i sognet ønskede at blive fritaget for at køre med faskiner til brug ved vejanlæg, og i et andet tilfælde da gårdejer Niels Andersen i Plejelt ønskede at nedlægge en vej over sin mark.

Amtsrådet havde tilsynet med sognekommunerne som vigtigste område. Desuden var vejvæsenet og sygehusvæsenet amtsrådets væsentlige arbejdsfelter. Også skolebyggeri, byplan- og kloakvæsen havde amtsrådets bevågenhed.

Derfor kan der være mange oplysninger af relevans for vort område at finde i disse uddrag. Men husk, at man her må ty til registrene bag i de enkelte årgange.

Det bør også nævnes, at arkivet fra Helsingør politi har modtaget en lang række fint indbundne eksemplarer af Lovtidende og Ministerialtidende, spændende fra udgivelsesstarten i 1871 og op til ca. 1950. Det lyder umiddelbart gabende kedeligt, men i disse finder man eksempelvis baggrunden for en lang række beslutninger i vor kommune, og får dem derved sat i et stør-

re perspektiv. I Lovtidende er publiceret alle love som er vedtaget iflg. Grundloven, samt anordninger, bekendtgørelser mm. I Ministerialtidende finder man de ministerielle cirkulærer og administrative afgørelser af almindelig interesse. Denne nyherhvervelse er nu opstillet i arkivets læsestue i Strandgade 91.

ER SNUSTOBAK SKADELIGT?

Nu er det jo som bekendt primært vore svenske naboer, der bruger snus, men det var skam ganske almindeligt før i tiden. I Helsingørspostens nummer 3 (1833) kunne man læse følgende, måske for vor tids anti-rygere ganske inspirerende notits: »En Kone spurgde en Læge om det er skadeligt for Hjernen at snuse Tobak. Nei, svarede Lægen, thi den, der har Hjerne i Hovedet, snuser ikke«.

Helsingørsposten har andre herlige notater fra byens liv, bl.a. denne episode, der fandt sted om natten i en af Helsingørs gader: »En mand, der var indhyllet i en kappe, gik om natten gennem Gaden og trykde sig tæt op til Husene. Dette bemærkede en Vægter, der spurgte ham, hvad han tog sig for. Manden, der vilde gjøre Nar ad Vægteren, svarede: »Jeg er en Demagog og sniger mig om i Mørket med en Dolk«. I det samme trak han en fuld Viinflaske frem under Kappen. Vægteren tog Flasken, tømde den og gav ham den tilbage med de Ord: »De veed vel dog, at det er forbudet at bære Dolke. Her har De Skeden tilbage.«

TILBUD FRA PLANTESKOLEN 1852

Gartner P. Müller, der havde sit gartneri i Marienlyst Slots gamle køkkenhave, dér, hvor betonkolodsen »Slotsgården« i Marienlyst Allé nu ligger, kunne i foråret 1852 tilbyde helsingornerne følgende til haven:

»Nogle store, sjældne, smukke Apricostræer og Frugttræer, hvide engelske og røde spanske Rugs, engelske Stikkelsbær i 36 Sorter, røde antwerper-Hindbær, store Buske af Zellenødder, især tjenlige som fritstaaende, samt Have-, Blomster- og Græsfrøe, kan erholdes.«

TIL LEJE PÅ FLYNDERUPGAARD

I juli 1848 kunne man læse følgende annonce i Helsingørs Avis: »I Hovedbygningen paa den smukt beliggende Flynderupgaard ved Skoven Egebæksvang og Øresund, en halv Miil fra Helsingør, er tilleie i første Etage 5 smukke, høje, gipsede, malede og tapetserede Værelser, i nederste Etage, Kjøkken med Comfurindretning, Spisekammer m.v. og en god Urtehaug. Den billige Leje er for hele Aaret 80 Rbd. Leiligheden paavises af nuværende Beboer, Fru Capitainde Frisenberg. Fra Gaarden gaar daglig kjørende Bud til Helsingør.«

Dengang var Flynderupgaard, vort nuværende egnsmuseum, ejet af krigsråd Christian Theil, der året efter solgte gården til Julius Esche. Gården var i den periode oftest lejet ud, mens jorderne blev drevet af en forpagter, der ligeledes havde sin bopæl her.

MORMONER UØNSKEDE

Den følgende episode vidner om, at der også i de gode, gamle dage herskede en klar intolerance overfor anderledes tænkende, og i det hele taget herskede ligeså megen uorden som i dag. Det var Helsingørs Avis, der den 15. marts afsatte spalteplass på forsiden, der ellers fortrinsvis bragte stof ude fra den store, ganske urolige verden.

»Igaar Aftes fandt der et Opløb Sted udenfor en Gaard i Stjernegaden, foranlediget ved et Rygte om, at en dér boende Mand, der skal henhøre til Mormonernes Sect, havde uddeelt Skrifte sigtende til at skaffe Mormonismen Udbredelse, og det er meget at beklage, at det Opløb ikke gik af uden videre Uorden, idet nemlig en halv Snees Ruder blev indslagne paa bemeldte

J. Svend Peterse

(E. B. Hilligsees Eftf.).

Lange Overstykker med og uden Slag, Jaketter og Capes i flere Hundrede forskellige nye, smukke Façons.

Da mit Konfektionslokale er det største heri Byen, kan jeg som Følge deraf byde det største Udvalg.

Kjolestoffer ere hjemkomne i overordenlig stort og smukt Udvalg fra 50 Øre pr. Alen.

De saa meget moderne Mohair, Crepon og Alpække Kjøletojer forefindes i mange forskellige Monstre.

Hvide Gardintøjer i største Udvalg fra 7 Øre pr. Alen.

J. Svend Petersen.

Mands Bopæl. Vi nærer det Haab, at Publikums sunde Sands og respect for Loven, i al Fald i Forbindelse med de fornødne Foranstaltninger fra Politiets Side, ville forhindre en Gjentagelse af deslige beklagelige Optrin, og benytte denne Leilighed til at erindre om, at jo mere Loven til Værn for den borgerlige Frihed indskrænker Politiets Myndighed inden snævrere Grændser, desto mere bliver det i Retssikkerhedens og den offentlige Ordens Interesse nødvendigt, at alle gode Borgere paa enhver Maade medvirke til at forhindre Brud paa den offentlige Orden og til at standse disse, naar de ikke desto mindre maatte indtræde.«

Mormonerne var i de dage ganske aktive i flere byer, men Helsingør Avis anså frygt for mormon-sektens udbredelse for ubegrundet: »Der findes overalt paa Jorden, altsaa ogsaa i Danmark, svaghovede eller rettere sindssvage Mennesker (thi vi betragte det som en Sindssydom), der ere tilbøjelige til unyttige religiøse Grublerier, men vi have for god Mening om det danske Folks sunde Sands til at troe, at der skulde findes mange her i Landet som ikke skulde kunne giennemskue det grove Bedrageri, hvorpaa den hele Mormonlære er bygget. Man siger forresten, at den hele Mormonmenighed har isinde til Sommeren at udvandre til Amerika. Lykke paa Reisen!«

At slægtsforskere sidenhen skulle lovprise mormonerne derovre for deres filmoptagelser, kunne den ærede redaktion jo ikke vide dengang!

TANGEN FRA GRØNNEHAVE STRAND

af †Christian Hansen

Denne artikel er en af de relativt få, hvor gårdejer Christian Hansen (præsenteret side 3) har valgt en lokalitet i Helsingør - i dette tilfælde Grønnehave Strand og eksercerpladsen ved Kronborg. Artiklen er skrevet i 1931 og fortæller om de genvordigheder, tangkørslen fra dette militære område i sin tid medførte.

Naar vi, som har færdedes paa Strandbredden ved Grønnehave for tredsindstyve Aar siden, nu atter kommer derud en kold Efteraarsdag, kan vi ikke undgaa at bemærke, hvor forandret der dog er blevet paa dette Sted, hvor der før var Liv og Virksomhed.

Hvor Øresundet nu ruller sine Bølger udfør Grønnehave, laa den Gang de fire Skydevolde, og bag disse var der et stort Stykke Strandbred, hvor Grus, Sand og Tang ved en Nordvestenstorm væltede ind i Tusinder af Læs. Lidt

ude i Søen var der ved Lavvande en Sandrevle, og paa denne stod en Del Fiskere og stampede Orm til deres Kroge. Denne Sandrevle forsvandt, og dermed Stamperne. Saa kom der en anden Revle, noget længere ude, ved Lappekysten, men senere kom en Del Smaadampere, som pumpede Sandet op og sejlede det til København. Derved forsvandt ogsaa denne Revle og Sandpumperne kom ikke mere. Imidlertid begyndte Søen at tage fra Landet i Stedet for at lægge til, Strandbredden blev mindre og mindre, og tilsidst tog den Skydevoldene med. Da den store Dok [ved værftet] blev gravet, blev Jorden kørt ud i Søen og lagt i en lang Vase. Da sagde man: nu vil Søen rigtig lægge til, og vi kan snart spadsere helt ud til Lappegrundens Fyrskib; men da Efteraarsstormene kom, forsvandt det hele og gav hverken Grus eller Tang til gengæld, saaledes som før, og de Hund-

På billedet til venstre, malet i 1870 af C.B.S. Berthelsen (1839-1909), ses garnisonens eksercerplads på Grønnehave ved Kronborg. Ud mod vandet ses de af forfatteren omtalte skydevolde, som havet senere har taget.

Eksercerpladsen blev nedlagt som en direkte følge af anlæggelsen af Helsingør Jernskibsværft i 1882, og Helsingørs garnison fik i stedet en ny eksercerplads på 53 tdr. land ved Teglstrup Hegn stillet til rådighed af Kommunen.

reder af Vogne, som kom for at bjerge Tang og Grus, blev borte. Det var den Gang ganske modsat nu: Sand og Grus var gratis, men Tangen skulde betales til Kommandantskabet paa Kronborg Fæstning, som Strandbredden tilhørte, og som Kvittering modtoges et firkantet, grønt Stykke Pap, omgivet med en rød Rand. Paa den ene Side blev skrevet Køberens Navn, samt et Nummer, og paa Bagsiden var trykt Reglerne for Afhentning af Tang, saalydende: *»Paa Strandbredden ved Grønnehave. Ingen maa borttage Tang ved Stranden før Solens Opgang eller efter dens Nedgang«*. Denne Paragraf var uden Betydning, da der intet Køretøj kunde komme derind, før Skildvagten, som stod ved Kongeporten [ved Øresundsvej ved Lappen], havde laaset denne op, da der imellem Lappens og Fæstningens Grund var en høj Jordvold, som gik lige ned til Strandbredden. Paa denne Vold stod der en mægtig Poppel, og midt mellem Lappens Haver og Stranden og helt nede for Enden af Volden, stod et hundredaarigt Piletræ af Seigpil. Dets Rødder var bare ud mod Søen, da Bølgerne havde skyllet Jorden bort fra dem.

Ved begge Sider af Vejen, som førte fra Kongeporten og ned til Stranden var brede og dybe Grøfter, som modtog Vandet fra Lappens Rendestene og Vejgrøfterne i Lundegade og Marienlyst

Allé; det øvrige Grønnehave var indhegnet med fire Rækker tyk Jerntraad. Der var nok et Led udfor Kongensgade, men det var altid laaset, blev kun aabnet i Markedsdagene, som den gang holdtes paa Grønnehave. Ved Kronborg var der ogsaa et Led, men det aabnedes kun, naar Soldaterne var derude, og maatte ikke passeres af de andre. For de, som var gaaende, fandtes en Laage ved Hestemøllestræde og Kronborg Allé, ligesom et Tælleapparat. Det skulde dreje rundt for enhver, som passerede.

»Naar Tangen opkjøres og lægges i Bunker, maae disse kun lægges imellem Vejen og Lappens Grund; paa Bunkerne skal anbringes en Tavle med Ejerens Navn og Tegnets Nummer.« Denne Paragraf var ogsaa overflødig, da ingen kunde komme andre Steder og lægge Bunken. Tavlerne bortfaldt da ogsaa af sig selv; de var kun til mere Skade end Gavn, da Byens Gadedrenge byttede Tavlerne om. Den paa Krog's fra Kronborg Ladegaard, som var den største, var gerne sat paa den mindste Bunke; det kunde let forandres, men imellem de Hundreder af Bunker som var nogenlunde ens, gav det undertiden Uvenskab og en skrækkelig Forvirring, da de alle vilde have den største Bunke, selv om de vidste, at den ikke var deres.

»Ved Bortkjørsel af Tangen skal man ved Sættebrædder, overbundne Presseninger eller lignende, omhyggelig ansvare for, at intet spildes eller hænger ud af Vognen. Kjørsel giennem Byen maae kun finde Sted giennem Nyegade, Kongensgade, Fiolgade, samt den Deel af Stengade, som fører fra Fiolgade til Hovedlandevejen og Strandvejen. Kommandantskabet over Kronborg Fæstning«.

Denne Kørselsregel med Tang maatte man nøje overholde, da Politiet havde strenge Ordre til at se efter disse Tang-Vogne. At køre med et Læs stinkende Svinegødning gennem Gaderne gjorde ikke noget, thi det var Staldgødning, og da mange af Byens Beboere, som selv havde Jord, havde Besætningen hjemme i Byen, havde de Lov til at køre Gødningen ud om Dagen, og naar Skarnkulerne rensedes (flere Steder blev de trillet ud paa Gaden og læsset dér), var hele den Del af Gaden vaad og ildelugtende, og naar man kørte op ad Møllebakken eller Stengade ved Kongevejen, flød gerne Indholdet ud over Bagvognen og lavede et grusomt og lugtende Svineri paa Gaden. Dog, det gjorde ikke noget; det var Tilfældigheder, som ikke kunde undgaaes; men spildte man en Klat Tang paa Gaden, eller den blot hang ud over Vognen, var det uden Lov og Dom straks to Kroner i Mulkt og streng Advarsel om ikke at gøre det oftere. Efter første April maatte ingen oplægge Tang i Bunker, og de gamle skulde være bortkørte, ellers blev de fjernede paa Ejerens Regning. Dette blev strengt overholdt; endda Byens Stadsfysikus, Doktor Hansen,

sagde, at det gjorde ikke noget, de laa der, da Tanglugten var en sund Lugt. Men Øvrigheden og mange af Byens Beboere havde nu engang faaet Had til Tangen. Byens Dreng kunde godt gaa og soppe i de sure Rendestene i Gaderne eller ligge og rode i Lade-gaardsaaen og fange Tudser og Firben. Den gik som en aaben Grøft med Kanterne fulde af Brændenælder, Skræpper, Skalder og Skarntyde ned gennem gammel Kloster, derefter gennem en Stenkiste under Stengade. I Baggaarden i Svingelporthus laa om Sommeren en stor, stinkende Mødding, der først skulde udkøres om Efteraaret til Rug, men næsten ved Siden af paa Strandbredden for Enden af Gyldenstræde blev den tørre og lugtfri Græstang omhyggeligt fjernet for Betaling; den Vederstyggelighed taaltes ikke dér ved Gyldenstrand! Her skulde Byens fine kørende skylle deres Vogne og Heste, naar de havde været ude at køre paa Egnens pløede eller støvede Veje.

Hvor den store Grønnehave endte ud imod Søen, laa paa begge Sider af Skydevoldene en Række Klitter, bevoset med Marehalm, og nedenfor disse saa

man daglig Vogne, som hentede Grus til Vejene i Lundegade, Gammel Hellebækvej, Marienlyst Allé og Nordre Strandvej og til Glasværket [i nuværende Højstrup]. Der saa man ogsaa en Sandmand, der Dagen igennem kørte med en gammel, stiv Vogn og en tynd, brun Hest, der hed »Lotta«. Seletøjet bestod mest af sammenbundne Rebstumper. Manden selv, en Svensker, var iført lappede Benklæder, laset Trøje, en gammel Kasket med løs Skygge, fladbundede, jyske Træsko samt en lang Kæp med et Baand i. Men den blev aldrig brugt. Han raabte blot: »Du Jab, du Jab«! Naar »Lotta« havde gaaet en Snes Skridt, blev hun staaende, Sandmanden skød paa Vognen og vedblev

at raabe »Ali Jab«.

Han regnedes for at være en af Byens bedste Originaler, og Værtshusholder Lars Nielsen, Torvet (senere Sommerlyst), havde derfor en Gang, der var Maskerade i Teatret, givet ham Aftensmad og Penge for at deltage deri, som han gik i sin Sanddragt og med Piben i Haanden. Han gik og stampede i Gulvet med sine Træsko paa, og Hælene paa de hvide Bomuldsstrømper stak ud. Han vedblev at raabe: »Ali Jab! Ali Jab!« Deltagerne forbavsedes over, at nogen kunde efterligne »tjup-Johannes«, som han kaldtes, saa livagtig. Havde der den Gang været Præmie for den mest komiske Maske, havde han faaet den.

Limfjordsturen næsten udsolgt

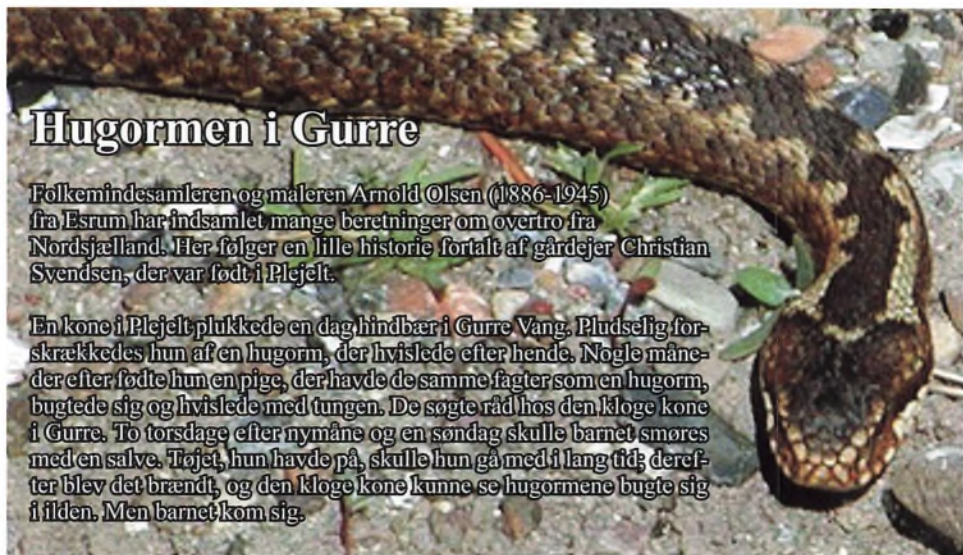
Museumsforeningens studietur til Limfjordslandet i oktober - omtalt her i bladet i sidste nummer - er næsten udsolgt. Derfor dropper vi den yderligere omtale af turen, som ellers var planlagt til dette nummer. De tilmeldte får i stedet direkte information i nær fremtid.

Der er et par ledige pladser - og dem kan man nå at sætte sig på, hvis man hurtigst muligt kontakter Mai Larsen-Jensen på Bymuseet på telefon 49 28 18 00.

Hugormen i Gurre

Folkemindesamleren og maleren Arnold Olsen (1886-1945) fra Esrum har indsamlet mange beretninger om overtro fra Nordsjælland. Her følger en lille historie fortalt af gårdejer Christian Svendsen, der var født i Plejelt.

En kone i Plejelt plukkede en dag hindbær i Gurre Vang. Pludselig forskrækkedes hun af en hugorm, der hvislede efter hende. Nogle måneder efter fødte hun en pige, der havde de samme fagter som en hugorm, bugtede sig og hvislede med tungen. De søgte råd hos den kloge kone i Gurre. To torsdage efter nymåne og en søndag skulle barnet smøres med en salve. Trøjet, hun havde på, skulle hun gå med i lang tid; derefter blev det brændt, og den kloge kone kunne se hugormene bugte sig i filden. Men barnet kom sig.

Forenings-kalenderen

Sommertur til Landskrona

Lørdag, den 15. september 2007, mødetid kl. 08.15 ved venteskuret til HH-Ferries.

Museumsforeningen har arrangeret en tur til Landskrona, hvor vi bl. a. skal se Citadellet, der blev bygget 1549-1559 af den danske konge Christian III og som i dag fremtræder som Nordens bedst bevarede 1500-tals fæstning. Da turen finder sted uden for den egentlige turistsæson påregnes der ikke adgang til selve Citadellet.

Der vil også blive aflagt besøg i Hammarlunda kirke, der er kendt for sit runde kirketårn og som er bygget i slutningen af 1100-tallet på samme sted, hvor der tidligere har været to stavkirker. Torna Hällestad kirke besøges også og er mest kendt for sine tre runesten, der indmuret i kirkens yder-vægge. Kirken blev bygget i 1100-tallet som annekskirke til Dalby kirke.

På tilbagevejen køres over Gantofta, hvor vi skal se en stendysse og en stor sandsten med nogle meget mærkelige slibemærker, der måske er afsat af stenøkser. På svensk kaldes fænomenet for: slibe-rennarne.

Der bliver også lejlighed til at gå en tur i parken til Ramlösa Brunn, der blev indviet 1707 og siden er blevet kendt for sit kildevand, der gav sundhed og kraft. Det var dog først i 1800-tallets første halvdel at Ramlösa fik sin egentlige storhedstid som sundhedscenter med sygehus, kurbadeanstalt, restaurant, skydebane og musikpavillion.

Vi påregner at være tilbage i Helsingør ved 18-tiden.

Busturen koster 250 kr. for medlemmer af museumsforeningen, incl. frokost og kaffe. Prisen er 300 kr. for ikke-medlemmer og tilmelding til turen skal ske til Helsingør Bymuseum hos Mai Larsen-Jensen på telefon 49 28 18 00. Det bemærkes, at seneste tilmeldingsfrist er den 6. september 2007.

Vandring på Humlebæk kirkegård

Lørdag, den 20. oktober 2007, kl. 14.00

Mødested: Humlebæk kirke

Bent Skov Larsen, Fredensborg, der er formand

for Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening, vil denne eftermiddag tage os med på en vandring på Humlebæk kirkegård og fortælle om kirkegården, der er beliggende i meget naturskønne omgivelser. Bent Skov Larsen vil også fortælle om udvalgte gravsteder.

Turen afsluttes i Humlebæk kirke, hvor kirkens historie vil blive fortalt.

Arrangementet slutter ved 16.15-tiden og er gratis for medlemmer. Ikke-medlemmer af foreningen må betale en beskedent entré på 20 kr.

Foredrag: Fra andelsbonde til svinefabrikant

Lørdag, den 10. november 2007, kl. 14.00 i Skibsklarerergaarden, Strandgade 91.

Lektor, dr. phil. Erik Helmer Pedersen, Nærum, har i mange år beskæftiget sig med landbrugets udvikling, og han vil blandt andet komme ind på de store milepæle i landbrugets historie, f. eks. andelsbevægelsen, udflytningen, mekaniseringen efter Den anden Verdenskrig og nutidens industrialisering.

Erik Helmer Pedersen er tillige formand for Dansk Lokalhistorisk Forening, og han vil derfor også lægge vægt på at anskue udviklingen ud fra lokalsamfundets synsvinkel.

Arrangementet er gratis for medlemmer; hvorimod ikke-medlemmer må betale en entré på 20 kr.

Foredrag: 80 dage til fods i de baltiske lande

Lørdag, den 8. december 2007, kl. 14.00 i Skibsklarerergården, Strandgade 91.

Einar Gade-Jørgensen, Hillerød, vil denne eftermiddag fortælle om sin fantastiske vandretur, der som varede 80 dage, igennem Litauen, Letland og Estland med sine grønlandske hunde. Gade-Jørgensen begynder sit foredrag tilbage i år 1219, hvor Dannebrog – som bekendt – faldt ned fra himlen.

Foredraget ledsages af lysbilleder.

Arrangementet er gratis for medlemmer. Ikke-medlemmer af foreningen betaler 20 kr. i entré.